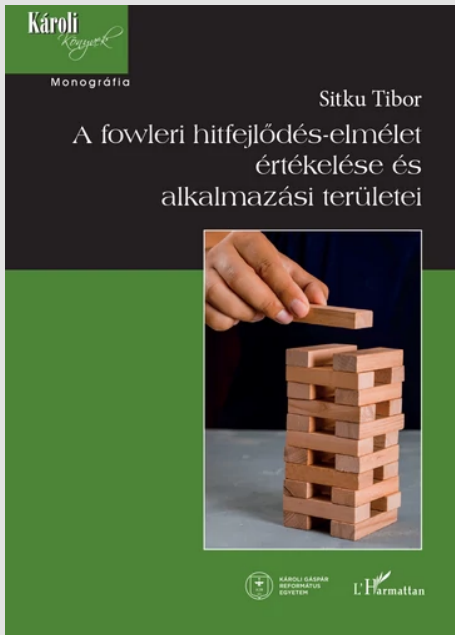

Plesa Boglárka

MÉRHETŐ-E A MISZTÉRIUM?

A FOWLER-MODELL KORLÁTAI ÉS LEHETŐSÉGEI

SITKU Tibor: *A fowleri hitfejlődés-elmélet értékelése és alkalmazási területei*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2024.

Ritka az olyan szakkönyv megjelenése manapság, amely egyszerre tud tudományos alapossággal építkezni, és gyakorlati kérdésekre is közérthetően reflektálni. Sitku Tibor megjelent monográfiája egy ilyen ritkaság. Kevés szerző vállalkozik arra, hogy a hitfejlődés-elmélet komplex témáját átfogó mélységben dolgozza fel, pláne úgy, hogy közben ne csak elméleti térképet rajzoljon, hanem a gyakorlati teológia számára is irányt mutasson. Sitku könyve viszont kivételes abban, hogy mindkettőt egyesíti: az elméletet nem önmagáért tárgyalja, hanem annak gyakorlati lehetőségeit is megvizsgálja. Ráadásul a munka egy olyan tudományterületet gazdagít, amely magyar nyelvű szakirodalomban meglehetősen szűkös. A gyakorlati teológia – különösen ilyen interdiszciplináris és alkalmazás-orientált módon – alulreprezentált. *A fowleri hitfejlődés-elmélet értékelése és alkalmazási területei* így nemcsak egy kivételesen igényes tudományos munka, hanem egyben releváns hozzájárulást jelent a kortárs magyar gyakorlati teológia tudományos diskurzusához.

A kötet gondosan felépített struktúrával halad. A bevezető fejezetekben Sitku nagy alapossággal mutatja be azt a fejlődépszichológiai hagyományt, amelyre Fowler modellje épít: Piaget kognitív fejlődésről szóló elmélete, Erikson pszichoszociális életszakaszai, valamint Kohlberg morális fejlődési stádiumai. De ezek nem pusztán idézett háttéranyagként szerepelnek, hanem meggyőzően

világítanak rá arra, hogy Fowler hitfejlődés-elmélete miként ágyazódik bele az ember kognitív és morális érésének folyamatának ívébe.

A fowleri modell középpontjában a hit mint struktúrafejlődés áll. A hét stádium részletes bemutatása során Sitku nemcsak értelmez, hanem kontextualizál is: megmutatja, milyen életkori szakaszokban jelennek meg ezek a hitformák, hogyan épülnek egymásra, és milyen belső logikájuk van. A gyermeki bizalom intuitív, képi világa – az „intuitív-projektív hit” – éppúgy értelmezést kap, mint a serdülőkorban kialakuló konvencionális hit, amely már beépül a társadalmi normákba és közösségi elvárásokba. A fiatal felnőttkor reflektív, individuális hite már önálló, sőt kérdőre vonó; a későbbi stádiumok – különösen az „univerzális, öntranszcendens hit” – pedig nemcsak teológiai, de antropológiai értelemben is kihívást jelentenek: lehet-e a hitet ennyire magas szintre emelni, egyfajta erkölcsi és spirituális csúcstényként értelmezni?

Sitku itt sem válik kritikátlaná. Bár tisztelettel és alaposággal viszonyul Fowler munkájához, világosan jelzi: a modell egyes pontjai problematikusak. A legfőbb kérdés – és e tekintetben a könyv egyik legerősebb gondolati szála – a „hit” fogalmának relativizálódása. Fowler vallási értelemben nem definiálja pontosan, mit ért hiten, hanem általános „jelentésstruktúráként” kezeli azt – ez pedig elmoshatja a keresztény teológiai tartalmakat. Sitku érzékenyen, de világosan tematizálja ezt a problémát: hogyan lehet egy hitfejlődési modellt alkalmazni teológiai közegben, ha annak kiindulópontja nem vallási értelemben vett hit?

Ezzel párhuzamosan módszertani kritikák is megfogalmazódnak. A strukturált interjútechnika, amelyre Fowler kutatásai épülnek, nem mindig alkalmas arra, hogy a hit személyes és sokszor irracionális, élményszerű oldalát megragadja. Ráadásul a fejlődési stádiumok rendszere – bármennyire is logikus – hajlamos normatívvá válni: az olvasóban könnyen kialakulhat az a benyomás, hogy a későbbi stádiumok „fejlettebbek” vagy „értékesebbek”, holott a valóság sokkal összetettebb. A hit története egyénenként különböző lehet, tehát nem mindig egyenes vonalú fejlődés: nem mindenki halad felfelé, nem mindenki járja végig az összes szakaszt, és sokan visszatérnek korábbi struktúrákhoz, vagy egyszerre élnek több stádium jegyeit hordozó hitformát.

A könyv azonban nem reked meg a kritikánál. Külön figyelmet kapnak azok az alternatív megközelítések, amelyek vagy továbbgondolják, vagy részben elvetik a fowleri modellt. James Loder transzformációelmélete a hitet nem strukturális stádiumként, hanem radikális belső átalakulásként írja le – teológiaiabb, ugyanakkor kevésbé mérhető és modellezhető. Heinz Streib narratív, életútalapú modellje (tele fordulatokkal, megszakításokkal, újrakezdésekkel, ellentmondásokkal) viszont a posztmodern ember sokféleségét (milyen sokféleképpen lehet hinni, keresni, kételkedni, váláshoz viszonyulni) és a hit „folyékonyágát” emeli ki. Sitku ezekkel nem vitatkozik erőszakosan – inkább párbeszédbe lép, és ezzel tágítja a horizontot: a hitfejlődés nem egyetlen út, amelyet egyetlen lineáris sémában kell elgondolni, hanem úgy, mint különböző emberek különböző útjait, amelyek mind lehetnek hitelesek, még ha nem is illeszkednek tökéletesen egy adott modellbe.

A könyv legelőbb fejezetei a gyakorlati alkalmazásokról szólnak. A szerző itt már nemcsak gondolkodót, hanem lelkészt is megszólít. A homiletikai elemzés arról szól, hogyan lehet a fowleri modell segítségével érzékenyebben, célszerűbben szólni különböző élethelyzetű és hitstruktúrájú emberekhez. A poimenikai rész azt vizsgálja, hogyan segíthet a modell a lelkigondozásban, amikor például valaki lelki válságba kerül. A missziológiai értelmezés különösen izgalmas: hogyan közelítsen az egyház olyan emberekhez, akik nem konvencionális vallásos háttérből érkeznek, sőt, talán egyáltalán nem is rendelkeznek intézményesített hittel? Ezek a fejezetek nem adnak kész recepteket – de irányokat, kérdéseket és gondolati kereteket annál inkább.

A fowleri modell ebben a megközelítésben nem doktrína, hanem térkép: nem mondja meg, merre kell mennünk, de segít felismerni, hol vagyunk, miben vagyunk. És Sitku könyve ebben kivételes: segít megérteni, mi a dolgunk akkor, ha nemcsak a másik hitét akarjuk „látni”, hanem vele együtt szeretnénk megérteni, hogy a hit egy folyamat – és hogy közben mindannyian úton vagyunk.

Sitku Tibor stílusa nem terheli túl az olvasót szakszavakkal, mégis mély és precíz. Nem siet, nem kapkod, nem akarja „lennyomni” a torkunkon az elméletet. A szöveg világos, tagolt, jól strukturált. Tudományos igénye vitán felül áll, de sosem válik száraz akadémiai írássá – épp ellenkezőleg: folyamatosan kapcsolatban marad az olvasóval, kérdez, asszociál, párbeszédet kínál – Fowlerrel, a kritikusokkal, önmagával és velünk, olvasókkal. Egy teológus, aki nem fél megmutatni, hogy a hit nem csupán doktrína, hanem élmény, út, kérdés. Ez a könyv nem pusztán „beszél” a hitről, hanem együtt gondolkodásra hív.

Néhány kritikai megjegyzésem van csupán a munka kapcsán. Sitku néhol mintha talán túl óvatos lenne: például a Fowler által felvetett transzcendencia nélküli „hitelmélet” kérdésében érezhető, hogy teológusként nem akar túlságosan konfrontálódni – pedig éppen ezen a ponton lehetne még mélyebb a reflexió. Ugyanígy, az opponens elméletek közötti szintézis (pl. Streib és Loder viszonya Fowlerhez) helyenként inkább párhuzamos ismertetés marad, mint valódi komparatív analízis. Hasonlóképp, a gyakorlati fejezetek – bár kiváló irányokat jelölnek ki – gyakran nyitva hagyják a megvalósítás mikéntjét. De ezek valójában lehetőségek is: az olvasó folytathatja ott, ahol a könyv becsukódik.

Ajánlom a könyvet bárkinek, aki a hitről nemcsak mint misztériumról, de mint életutat végigkísérő folyamatról szeretne gondolkodni – legyen az prédikáló lelkész, pasztorálpszichológus, teológus hallgató vagy érdeklődő laikus. Sitku Tibor munkája nemcsak a fowleri elmélet hazai meghonosításának sarokköve, hanem felhívás is: gondolkodjunk, kérdezzünk, merjünk a hitünkre is mint formálódó valóságra tekinteni. Ez a könyv intellektuális iránytű és lelki útitárs is egyben – egy könyv, amelyet ha elolvastunk, évek múlva is emlékezni fogunk rá, ha egyszer a saját hitünkről kell szólni mások előtt.